

(НИН, 23.10.2008)

Недавно су неки млади људи, који у Београду изигравају фашисте и имају намеру да спасу “српство” од пропасти, најављивали да ће демонстрирати Београдом. Полиција је њихов скуп забранила. Онда су радници, сељаци и поштена интелигенција били кивни на министра полиције Ивицу Дачића што се не бори пуном паром против ових “немилих појава”. Иначе, Ивица Дачић постао је дежурни кривац за све и вероватно је и њему већ постало мрско да се брани, па је забринутом народу одговорио, врло добром иронијом, како да се бори против фашизма кад у једној соби Владе Србије, поред свих њених председника владе у историји, виси и слика Милана Недића.

Овом изјавом нису били задовољни они који Милана Недића данас, после више од пола века, зову српском мајком, јер је, пристајући да буде председник Владе националног спаса у окупираној Србији (на то место поставио га је заповедник Вермахта Хајнрих Данклеман, свакако не без знања самога Хитлера), спасао животе многих српских, хрватских и словеначких избеглица, који су пребегли у Недићеву Србију после слома Југославије и стварања усташке Независне Државе Хрватске (зашто је била независна а не неовисна, то је већ лингвистичко питање).

Истина је да је готово шест стотина хиљада људи прешло у Србију, страхујући од усташког терора и да је Милан Недић овим људима помогао. Али, шта је друго могао? Да их чакљама сачекује на левој обали Дрине и враћа на десну? Све те јадне избеглице нашле су уточиште у српским породицама, које су их прихватиле и са њима четири године делиле добро и зло. Хлеб и со. Никада нисмо сазнали да је Недићева влада имала неки новчани фонд који је био намењен избеглицама. Та Недићева Србија, ако је то уопште била држава према свим нормалним правним и политичким нормама, била је један казан у коме се свашта кувало, а за Недићев новац човек није могао ништа да купи јер ничега није ни било а владала је страховита инфлација. На крају, остаје главно питање: да ли се Недић у окупираном Београду за било шта питао, или су одлуке доносили Немци? И тај талас избеглица не би завршио у Србији да се Немци са тим нису сложили. Будимо реални.

Колико су Немци уважавали Милана Недића, најбоље говори овај пример. Пре него што ће прихватити да стане на чело Владе националног спаса (и сам назив звучи иронично), Недић је министру спољних послова Немачке Рибентропу послао, написмено, услове под којима прихвата да буде њихов управник у Србији, што је охолог Немца (носио је титулу фона), насмејало и одговорио му је да услове поставља Немачка, а не Србија. И поред тога, Милан Недић је одлучио да се стави на располагање окупатору.

Његова биографија није ништа посебно. Школовао се за официра, на Солуну се показао

као јунак, а ко на Кајмакчалану није био јунак, добио је многа одликовања за храброст, из године у годину напредује како то већ у војсци бива, а 1930. постаје армијски ђенерал, у својој педесет и другој години. За то време, доста рано (данас наши генерали добијају највише чинове са тридесет и пет година, али то је нови српски специјалитет). Четири године касније постаје начелник генералштаба, а пред почетак Другог светског рата и министар војске и морнарице. Због отвореног стајања на страну Хитлера, регент кнез Павле смењује га са места министра после годину дана.

Кад је Немачка напала Југославију, Недић се нашао на месту команданта Треће армије Југословенске краљевске војске, на територији Македоније и требало је да спречи упад делова Дванаесте немачке армије из Бугарске. Тај фронт је убрзо пробијен а влада Југославије окривила је ђенерала Недића за брзу капитулацију.

Крајем тридесетих година прошлога века, било је политичара у Србији који су отворено симпатисали Мусолинија и Хитлера. У ту замку упашће и сам кнез Павле, иако је, како се говорило, био англофил, а не германофил. Има једна фотографија, и данас је сачувана, на којој се види Милан Стојадиновић, председник југословенске владе, како за време посете Новом Саду, из отвореног аута, у стојећем ставу, имитира оног молера и људе на улици поздравља десном руком, подигнутом увис. Кад је Мусолини почео отворено да прети Грчкој, кнез Павле је од министра војног Недића тражио да на саму границу са Грчком и Албанијом пошаље сто хиљада војника, како би Талијани имали на уму да Југославија неће Грчку оставити без помоћи. Недић се с тим није сложио! И био је смењен. Дакле, понављамо, било је људи у Србији који су се дивили великој и јакој Немачкој, верујући да је фашизам добар систем да се створи моћна држава. Заборавили су само да у фашизму не постоје слободни грађани.

Постављење Недићево подржала је и српска аристократија, углавном из престонице. Многи су потписали апел српском народу да подржи Недића. Из тог времена потиче и ова чувена прича о хеленском моралу једног нашег великана. Наиме, кад су професору Милошу Ђурићу, научнику светског гласа (на српски је превео и предговоре написао за све што се са старогрчког имало превести – од филозофа до чувених грчких трагедија и још познатијег епа о Тројанском рату), дакле, кад су чика Миши Ђурићу, како су га звали његови студенти, понудили ову хартију да и он потпише, познати хелениста је то одбио. Онда су му рекли ко је све потписао, па су навели да је то урадио и чувени ректор музичке академије. Тада је професор Ђурић овако одговорио: “Лако је њему, он свира у дипле, а ја предајем етику.”

У време председниковања, сарађивао је са Костом Пећанцем и припремао ликвидацију Драже Михаиловића. Кад је Дража за ово сазнао, наредио је ликвидацију Косте Пећанца. Србијом су текли потоци крви, није Недић обезбедио никакав мир. Одржао је многе говоре, у којима је Енглеze, Американце, Русе и комунисте називао крвницима српског народа (Француze није дирао, вероватно због маршала Петена, који је играо исту улогу као и Недић), и са данашње историјске дистанце не може се рећи да је сто одсто омануо, поготово кад је о Енглеzима реч. Али, интересантно је да један армијски ђенерал, који је завршио највише школе и био у годинама када га је и живот многу чему научио, није никакву опасност по човечанство уочио од фашизма и нацизма. Немогуће је да није знао за концентрационе логоре, у којима су и Срби, поред Јевреја, Руса, Пољака и многих других, скончали животе као живи костури.

Говорио је, нападајући највише Душана Симовића, човека који је био (формално) на челу пуча кад је свргнут са власти кнез Павле и поништено приступање Југославије

Тројном пакту, како Југославија није имала потребе да ратује са Немачком, јер је Хитлер нама обећао мир и милосрђе, под условом да останемо неутрални. Наивни је генерал говорио, кад је већ било јасно да је Немачка пала и да су фашизам и нацизам одсвирали своје, у дипле, како је Хитлер обећао нама излаз на Бело море, до Солуна. То је то што открива суштину Милана Недића: он је веровао у победу Немачке над целим демократским светом и подржавао је фашистичку идеју, која би владала светом. То је његова несрећа, што је живео у великој заблуди, и за нас, без обзира на све добро што је урадио, он не може бити јунак наше историји. Трагични можда, јер су му, пре него што се ставио у службу окупатора, у оној страшној експлозији муниције у Смедеревској тврђави погинули син и снаха. Трагедију ће доживети и професор Милош Ђурић, чији ће син погинути на Сремском фронту, ратујући против окупатора.

На крају, неколико речи о оној слици што виси на зиду владе. Може да виси, а и не мора. Нека виси, ако неко мисли да би требало да виси, а може и да се скине, ништа се неће ни у историји ни у нашим животима променити. Једино што се не сме радити, то је фалсификовање историје, у којој се ослободиоци проглашавају за зле људе а квислинзи за српске мајке. “Српска мајка или издајник” – гласи питање, често постављано. Код Срба све мора бити радикално. Или – или. Нема средине, нема ни трећине, ни четвртине.

Почетком октобра Недићева влада, ако се то уопште може звати владом, распуштена је. Распустили су је они који су је и створили – Немци. Немачка је већ била поражена, савезници и Руси кренули су на Берлин, тако да од оног обећања о југословенском излазу на Бело море код Солуна, није било ништа. Све владе које су Немци поставили у земљама нашле су се на окупу у аустријском граду Кицбилу, познатом по чувеним скијашким такмичењима. Никома од ових несрећника није било до скијања, поготово што су их Енглези после три месеца похапсили, а Недића су партизанима предали као новогодишњи поклон – првог јануара четрдесет и пете.

Свој контроверзни живот армијски ђенерал Милан Недић, родом из Гроцке, завршио је годину дана касније. Званично, самоубиством, незванично, ознаши су га бацили са четвртог спрата затвора на бетон. Нама остаје да још једном поновимо: нема поузданих доказа да је Недић био председник владе, као што Французи не признају Петена, а Норвежани Квислинга. Нормално је поставити и питање и добити одговор: ко је одлучио да се Недић нађе у друштву осталих председника влада Србије? Неки кустос, можда. Па добро, разумемо кустосе, они праве музеје, али имају право неки људи да буду изненађени и увређени што се Недић нашао на зиду владе, јер у демократији је дозвољено да се слободно говори и није добро да се слобода говора спутава.